

areas were identified as «managing one's own emotions» (low level in 80% of students) and «recognizing the emotions of others» (low level in 57.5%).

It is concluded that low emotional competence acts as a restraining factor that prevents motivated adolescents from transforming their potential into actual leadership behavior. The necessity of introducing training programs into the educational process, aimed primarily at developing skills of emotional self-regulation and social perception, is substantiated.

Keywords: emotional intelligence, leadership qualities, leadership potential, high school students, motivation for success, emotional self-regulation, psychological adaptation.

УДК 159.922.1

Л. Яковицька, М. Дідух

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПІЗНЬОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ТА РАННЬОМУ ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

Резюме

У статті здійснено теоретичний огляд сучасних підходів до розуміння формування гендерної ідентичності молоді крізь призму взаємодії індивідуальних психологічних процесів і соціальних структурних чинників.

Метою статті є теоретичний аналіз сучасних концепцій формування гендерної ідентичності молоді з урахуванням взаємодії внутрішніх (психологічних, особистісних) та зовнішніх (соціально-економічних, освітніх, сімейних) чинників, а також окреслення потенціалу їх застосування в українському психологічному дискурсі.

Теоретико-методологічну основу статті становить поєднання кількох взаємодоповнювальних підходів. По-перше, символічний інтеракціонізм, який дозволяє розглядати гендерну ідентичність як результат соціальної взаємодії, процесів верифікації та соціального визнання. По-друге, концепція гендерної соціалізації, у межах якої гендерна ідентичність постає як динамічний процес інтеріоризації гендерних норм, ролей і сценаріїв та їх подальшого активного відтворення в соціальному середовищі.

Результати. Американськими науковцями становлено, що доступ до інституційно підтримувальних освітніх та соціальних середовищ (шкіл і університетів з інклюзивними практиками, розвинених форм психологічної підтримки та антидискримінаційних політик) істотно розширює спектр соціально «допустимих» та психологічно прийнятних форм гендерної ідентичності. Результати узгоджуються з вітчизняними концепціями, згідно з якими гендерна ідентичність інтегрує особистісний і соціальний рівні самосвідомості та формується в процесі гендерної соціалізації через присвоєння й активне відтворення соціального досвіду. Показано, що в період молодості та ранньої дорослості структурні можливості середовища відіграють особливо значущу роль, створюючи умови для рефлексії, автентичного самовизначення та соціальної верифікації гендерної ідентичності.

У статті обґрунтовується висновок, що гендерна ідентичність не є виключно внутрішнім психологічним утворенням, а формується в контексті доступу до соціальних ресурсів, інклюзивних практик та підтримувальних середовищ. Підкреслюється значення ранньої дорослості як критичного етапу перегляду та інтеграції гендерних уявлень.

Ключові слова: гендерна ідентичність, гендерна соціалізація, соціально-економічний статус сім'ї, гендерна автентичність, символічний інтеракціонізм.

Вступ. Проблематика формування гендерної ідентичності молоді сьогодні набуває особливої ваги на тлі змін у соціокультурному просторі, трансформацій у сфері сім'ї, освіти та медіа, а також зростання видимості гендерно різноманітних груп. Сучасні теорії розглядають гендер не лише як індивідуальну характеристику, а як результат складної взаємодії «внутрішніх» психічних процесів та «зовнішніх» соціальних структур, зокрема сім'ї, школи, одноліткового середовища, економічних можливостей та культурних сценаріїв. У межах символічного інтеракціонізму та теорій соціальної ідентичності наголос робиться на тому, що гендерні уявлення, самовизначення та самопрезентація

вибудовуються у процесі взаємодії суб'єкта з референтними спільнотами і втілюються через механізми визнання, верифікації та соціального схвалення.

Водночас упродовж життя змінюються способи інтерпретації світу, особистісні вибори та стратегії самовизначення. У міру дорослішання людина стає більш автономною й вибірковою, поступово набуваючи рис суб'єкта життєдіяльності. Навчання в університеті або входження у професійну діяльність супроводжуються актуалізацією потреби в оволодінні та привласненні життєвих ситуацій, організації конструктивних міжособистісних відносин, розвитку здатності їх передбачати й регулювати. Це, своєю чергою, розширює можливості усвідомлення професійної та особистісної діяльності як цілісного процесу, у межах якого цілі, що на певному етапі сприймалися як другорядні, з часом можуть набути для особистості визначального значення. Дослідження складових розвитку ідентичності особистості, яке зосереджувалось би лише на внутрішньому боці її існування або вивчало б особу поза соціумом, не може бути коректним. Лише постійне зіставлення внутрішнього і зовнішнього, себе та інших, реального й ілюзорного є умовою розробки конструктивних технологій ідентифікації, життєздійснення та самореалізації особистості (Яковицька, Маргієв, 2019: 68).

У цьому контексті соціально-економічний статус (СЕС) сім'ї підлітка виступає не лише «фоном» розвитку, а важливою зовнішньо організованою структурою, яка задає рамки доступу до ресурсів, культурних схем та контекстів, у межах яких молодь отримує можливість (або, навпаки, зазнає обмежень) щодо усвідомлення, проговорення та соціального підтвердження власної гендерної ідентичності.

У вітчизняній психологічній літературі питання гендерної ідентичності традиційно розглядаються в контексті статево-рольової соціалізації, становлення фемінності й маскулітності, андрогінності, а також особливостей гендерної поведінки в підлітковому віці. Дослідження присвячені, зокрема, гендерній соціалізації та становленню статево-рольової ідентичності (Н. Токарева, 2016), формуванню гендерної ідентичності в підлітковому віці та її зв'язку із соціальними впливами сім'ї й однолітків (Н. Шевченко, 2008), особливостям гендерної ідентичності в онтогенезі (О. Кікінежді, 2011). Водночас у більшості робіт наголос робиться на бінарній моделі статі/гендеру, тоді як небінарні, флюїдні та інші варіанти ідентичності розглядаються значно рідше або залишаються поза аналізом.

Міжнародні поздовжні дослідження молоді, зокрема High School Longitudinal Study of 2009 (HSLs:09), відкривають можливість простежити, як сімейний СЕС у підлітковому віці пов'язаний з подальшими траєкторіями формування гендерної ідентичності. Дані HSLs:09, які включають одночасно змінні, що описують соціально-економічне становище родини, освітні маршрути, шкільний досвід та самозвіт щодо гендерної ідентичності в ранній дорослості, стали підґрунтям низки робіт, які показують, що небінарні ідентичності частіше декларують молоді люди з вищим сімейним статусом та з більш успішними освітніми траєкторіями (Public-use data for HSLs).

Метою цієї статті є теоретичний огляд сучасних підходів до розуміння формування гендерної ідентичності молоді через призму взаємодії індивідуальних та соціальних структурних чинників в контексті зарубіжних досліджень, які можуть бути інтерпретовані та застосовані у вітчизняному науковому полі.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Теоретичною основою статті є поєднання кількох взаємодоповнювальних підходів. По-перше, символічний інтеракціонізм і структурний варіант теорії соціальної ідентичності підкреслюють, що ідентичності формуються у взаємодії суб'єкта з соціально організованими структурами – сім'єю, освітніми інституціями, однолітковими групами, медіапростором – які задають культурні схеми, мову опису та допустимі сценарії гендерного самовираження (Wilkinson, Shifrer, & Pearson, 2021). У цьому полі гендерна ідентичність розглядається як результат процесу постійної «перевірки» (verification) власного самовизначення в очах значущих інших та соціальних інститутів.

По-друге, концепція гендерної соціалізації акцентує на тому, що засвоєння гендерних ролей й уявлень про «чоловіче» й «жіноче» здійснюється через систему виховних впливів, очікувань і санкцій, які надходять від сім'ї, навчального закладу, однолітків і ширшого культурного контексту. Українські дослідження (Шевченко, 2008; Кравець, Кікінежді, Василькевич, 2023 та ін.) показують, що гендерна ідентичність є не лише усвідомленням своєї статевої належності, але й переживанням власної відповідності культурно заданим гендерним нормам, що формує основу для подальших життєвих виборів.

По-третє, сучасні моделі розглядають гендерну ідентичність як спектральне, багатовимірне утворення. В цій парадигмі особливої ваги набуває поняття «гендерної автентичності» –

ПСИХОЛОГІЯ

відповідності між внутрішнім переживанням гендеру та наявними соціальними категоріями, які дозволяють цю автентичність означити й захистити (Кубриченко, 2012).

Теоретичний аналіз у статті здійснюється шляхом порівняльного огляду міжнародних емпіричних досліджень (на основі публікацій, виконаних з використанням даних HSL:09), узагальнення українських робіт, присвячених гендерній ідентичності та соціалізації, а також концептуальної інтерпретації отриманих результатів у логіці структурного символічного інтеракціонізму. Методи дослідження мають суто теоретичний характер та включають аналіз, узагальнення, систематизацію і критичну інтерпретацію наукових джерел, а також реконструкцію логіки зв'язку між соціально-економічним контекстом та траєкторіями формування гендерної ідентичності молоді.

Результати. Гендерна ідентичність (та ідентифікація з гендерною ідентичністю) часто є нелінійним та складним явищем, що формується різноманітними силами протягом усього життєвого циклу, включаючи складну взаємодію внутрішніх біологічних, психологічних та зовнішніх соціальних процесів.

Аналіз досліджень, виконаних на основі HSL:09, показує, що СЕС сім'ї підлітка системно пов'язаний з тим, які варіанти гендерної ідентичності декларує молода людина у ранній дорослості. Важливо, що сімейний соціально-економічний статус (СЕС) відіграє певну роль у формуванні культурних схем та ресурсів, що домінують у цих соціальних групах, колі шкільних друзів з якими товаришує молодь – як середніх, так і вищих школах (Coley, Sims, Thomson, & Votruba-Drzal, 2019; Leventhal, & Brooks-Gunn, 2000), – потенційно формуючи рівень безпеки, прийняття та підтвердження різноманітних гендерних ідентичностей. У роботах, що використовують структурно-інтеракціоністський підхід, продемонстровано, що молодь із сімей з вищим СЕС частіше ідентифікує себе з небінарними гендерними категоріями у порівнянні з молоддю з менш забезпечених родин.

Така залежність інтерпретується не як «причинний вплив» СЕС на «вибір» гендерної ідентичності, а як відображення різних можливостей доступу до структур, які розширюють або обмежують простір експериментування з ідентичністю та її соціальної верифікації. Сім'ї з вищим СЕС, як правило, мають більший культурний капітал, ширші освітні горизонти, доступ до інклюзивніших середовищ (школи з високими показниками успішності, університети, програми неформальної освіти), що пропонують більш складну мову опису гендерних відмінностей і створюють контексти, де небінарні та інші «нестандартні» ідентичності можуть отримати соціальне визнання, а не лише стигматизацію (Wilkinson et al., 2021).

Декомпозиційний аналіз іноземних авторів показує, що зв'язок між сімейним СЕС і небінарною ідентичністю значною мірою опосередковується освітнім досвідом: результатами академічних тестів у старшій школі, долученістю до вищої освіти, а також рівнем батьківської участі в житті підлітка. Високі навчальні досягнення і подальше навчання в університетах, де є розвинені студентські спільноти, інклюзивні політики й дискурси, пов'язані з правами людини, фактично розширюють для молоді «репертуар» можливих ідентичностей і каналів їхнього відкритого проговорення.

У межах українського наукового дискурсу питання впливу соціального статусу сім'ї на формування саме гендерної ідентичності майже не досліджені, однак накопичено чималий матеріал щодо ролі сімейного середовища в розвитку самосвідомості та ідентичності загалом. Дослідження гендерної соціалізації підлітків (Шевченко, 2008; Кікінежді, 2011; Курдибаха, 2014 та ін.) демонструють, що досвід прийняття, підтримки та відкритого обговорення теми статі/гендеру в сім'ї знижує ризики дезадаптації та сприяє формуванню більш цілісної ідентичності. Роботи, присвячені гендерним аспектам соціалізації й виховання, також засвідчують, що сім'я з вищим освітнім та культурним потенціалом частіше пропонує підліткові ширший спектр соціальних ролей, менш жорстко прив'язаних до традиційних уявлень про «маскуліне» та «фемініне».

Таким чином, можна виокремити кілька концептуальних «шляхів» формування гендерної ідентичності, які опосередковуються статусом сім'ї та пов'язаними з ним факторами. Перший шлях – конформний, коли підліток, незалежно від СЕС, засвоює бінарні гендерні сценарії, а сім'я та школа підтримують відповідність традиційним нормам. Другий – компенсаторний, характерний для молоді з нижчим СЕС, де гендерна ідентичність може слугувати ресурсом символічного самоствердження або протесту, що іноді проявляється у виборі нестандартних ідентичностей в умовах обмежених структурних можливостей. Третій – ресурсно-експансивний, який частіше спостерігається серед молоді з вищим економічним статусом і включає інтеграцію складних культурних схем, критичне ставлення до бінарних категорій та відкритість до небінарних форм самовизначення, що отримують підтримку в університетському та професійному середовищі.

Дискусія. Порівняння міжнародних поздовжніх даних із вітчизняними теоретичними напрацюваннями дозволяє уточнити, як саме взаємодіють внутрішні та зовнішні детермінанти формування гендерної ідентичності. З одного боку, українські автори наголошують на тому, що гендерна ідентичність формується в процесі інтеріоризації соціально-культурних норм, засвоєння статево-рольових моделей та рефлексії власного «Я» в системі міжособистісних взаємин (Курдибаха, 2014). З іншого – результати HSL:09 показують, що доступ до певних інституційних контекстів (школ із високими академічними стандартами, університетів, інклюзивних освітніх середовищ) суттєво впливає на те, які саме форми гендерної ідентичності стають соціально «видимими» і психологічно «допустимими» для молоді (Wilkinson et al., 2021).

Т. В. Кубриченко пропонує розглядати гендерну ідентичність або як різновид особистісної ідентичності, специфіка якої зумовлюється особливостями Я-образу індивіда, або як одну з підструктур соціальної ідентичності, що визначає позицію особистості в багатовимірному просторі, сформованому осями «маскулінне – фемінінне», «соціальне – індивідуальне», «філогенетичне – онтогенетичне» (Кубриченко, 2012: 330). Виступаючи водночас і частковим виявом особистісної самоідентичності, і центральним компонентом соціальної ідентичності, гендерна ідентичність, на наш погляд, інтегрує «особистісний» та «соціальний» рівні ідентичності, що дає підстави розглядати їх як взаємопов'язані та взаємодоповнювальні складові процесу соціалізації особистості.

У цьому контексті гендерна соціалізація постає як безперервний процес засвоєння та відтворення системи гендерних ролей, норм й очікувань, притаманних конкретному соціокультурному середовищу. Вона охоплює два взаємопов'язані аспекти: присвоєння соціального досвіду, що відображає вплив соціального оточення на індивіда, та його відтворення, яке виявляється у впливі особистості на соціальне середовище. У межах гендерної соціалізації присвоєння передбачає поступове засвоєння уявлень про те, що означає бути хлопчиком чи дівчинкою, чоловіком чи жінкою, тоді як відтворення пов'язане з активним конструюванням і реалізацією власної гендерної позиції у взаємодії з іншими. Процес гендерної соціалізації триває протягом усього життя особистості, однак у молодому та ранньому дорослому віці він набуває особливої інтенсивності, оскільки саме на цьому етапі відбувається активне формування ідентичності, розширення соціальних контактів і перегляд засвоєних гендерних сценаріїв у відповідь на нові соціальні ролі та життєві виклики.

Структурний символічний інтеракціонізм пропонує розглядати сімейний вплив не лише як індикатор матеріальних чи культурних ресурсів, а й як показник так званої «структурної можливості». Молодь із вищим соціально-економічним статусом частіше потрапляє в освітні та соціальні середовища, де наявні мова, практики й інституційні механізми підтримки гендерної різноманітності – зокрема гендерно-чутливі освітні курси, студентські ініціативи, психологічні служби, антидискримінаційні політики. Саме ці структурні можливості, а не «мода», «ідеологія» чи зовнішні впливи, створюють умови, за яких внутрішній досвід невідповідності між призначеною при народженні статтю та автентичним переживанням гендеру може бути вербалізований, осмислений і соціально визнаний (Wilkinson et al., 2021).

У психологічному вимірі такий підхід дозволяє виявити внутрішній розрив між соціальною маскою й витісненими аспектами психіки, між інтуїтивно-емоційною природою особистості та потребою нормативного самоконтролю. Особливо виразно цей розрив актуалізується в період ранньої дорослості – життєвого етапу, що характеризується переосмисленням ідентичності, автономізацією від батьківських сценаріїв і пошуком цілісного образу себе. У цьому контексті ключового значення набуває поняття автентичності як внутрішньої узгодженості між переживаним досвідом і зовнішніми формами самовираження. Саме така узгодженість визначає усвідомлення особистістю себе як унікального суб'єкта, здатного чинити опір культурному тиску та нав'язаним сценарним моделям поведінки, зберігаючи психологічну цілісність у процесі соціальної взаємодії.

Для українського контексту важливо підкреслити, що висновки, отримані на основі HSL:09, не можуть механічно переноситися на нашу реальність через відмінності у правовому полі, культурних нормах, історичному досвіді та рівні інституційної підтримки гендерної різноманітності. Проте вони задають важливі орієнтири: по-перше, гендерна ідентичність не є суто «внутрішньою» характеристикою, її траєкторії залежать від доступу до ресурсів, інформації та підтримки; по-друге, освітні інституції відіграють ключову роль як простір, де молодь зустрічається з альтернативними дискурсами, здобуває знання про різні форми гендерного досвіду та вчиться рефлексувати власну суб'єктність; по-третє, сімейний СЕС може виступати фактором стратифікації не тільки освітніх, а й ідентифікаційних можливостей.

З огляду на це актуальним завданням вітчизняної психології є розроблення теоретичних моделей, які поєднуювали б досвід дослідження гендерної соціалізації та адаптації молодого покоління

ПСИХОЛОГІЯ

(зокрема в умовах війни та соціальних криз) з аналізом структурних умов формування ідентичності: економічної нерівності, освітньої доступності, інклюзивності шкільного й університетського середовища. У цьому полі перспективними видаються міждисциплінарні дослідження, що інтегрують психологічні, соціологічні та освітологічні підходи до вивчення гендерної ідентичності молоді.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз засвідчує, що гендерна ідентичність є складним, багатовимірним і динамічним феноменом, формування якого не може бути зведене ані до біологічних детермінант, ані до індивідуально-психологічних характеристик особистості. Вона постає результатом тривалої взаємодії внутрішніх переживань, когнітивно-емоційних процесів і зовнішніх соціально структурованих умов, що супроводжують людину протягом життєвого циклу, з особливою інтенсивністю – у підлітковому та ранньому дорослому віці.

Аналіз міжнародних поздовжніх досліджень, зокрема даних HSL:09, дозволяє зробити висновок, що соціально-економічний статус сім'ї підлітка системно пов'язаний з тими формами гендерної ідентичності, з якими молода людина ідентифікує себе у ранній дорослості. Водночас цей зв'язок не слід інтерпретувати у термінах прямої причинності або «вибору» гендерної ідентичності. Йдеться радше про різний рівень доступу до структурних можливостей – освітніх, культурних, інституційних і символічних, – які створюють або, навпаки, обмежують простір для рефлексії, вербалізації та соціального визнання різноманітних форм гендерного досвіду.

Встановлено, що ключову роль у цьому процесі відіграють освітні траєкторії та сімейні практики: навчальні досягнення, залученість до вищої освіти, участь у студентських спільнотах, а також характер батьківської підтримки. Саме ці чинники опосередковують зв'язок між сімейним СЕС і можливістю інтеграції складніших, небінарних або менш нормативних гендерних ідентичностей. Таким чином, освітні інституції постають не лише як середовище передачі знань, а як важливий простір соціальної верифікації ідентичності та розвитку суб'єктності молоді.

У межах українського наукового дискурсу результати зарубіжних досліджень концептуально узгоджуються з підходами, що розглядають гендерну ідентичність як інтегративне утворення, яке поєднує особистісний і соціальний рівні ідентичності. Гендерна соціалізація постає як безперервний процес присвоєння та відтворення соціального досвіду, що залежить від якості сімейного середовища, культурного капіталу, освітніх можливостей і широти соціальних контактів. Особливо значущим цей процес є у молодому та ранньому дорослому віці, коли відбувається переосмислення засвоєних гендерних сценаріїв, формування автономної позиції та пошук автентичності.

Структурно-інтераціоналістський підхід дозволяє зробити важливий узагальнюючий висновок: сімейний соціально-економічний статус слід розглядати не лише як індикатор матеріальних чи освітніх ресурсів, а як маркер структурних можливостей, що визначають доступ особистості до мовних, символічних та інституційних механізмів осмислення власного гендерного досвіду. Саме наявність або відсутність таких можливостей значною мірою зумовлює те, які форми гендерної ідентичності стають для молоді психологічно допустимими та соціально видимими.

Загалом, результати теоретичного огляду підтверджують доцільність розгляду гендерної ідентичності в межах міждисциплінарної перспективи, що поєднує психологічні, соціологічні та освітні підходи. Для вітчизняної науки перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз того, як соціальна нерівність, освітня доступність і трансформації соціального контексту впливають на процеси гендерної ідентифікації молоді. Це має важливе значення як для розвитку теорії гендерної соціалізації, так і для практики психологічного супроводу, спрямованого на підтримку психологічної цілісності, автентичності та благополуччя особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2011.

Кравець, В., Кікінежді, О., Василькевич, Я. (2023). Формування гендерно справедливого середовища у закладах освіти України: євроінтеграційний контекст. *Новий колегіум : науковий інформаційний журнал*, 1-2(110), 15–23. <https://doi.org/10.30837/nc.2023.1-2.15>

Кубриченко, Т. В. (2012). Ідентичність особистості у гендерному вимірі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*, 2(2), 323–331. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2012_2\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2012_2(2)_38).

Курдибаха, О. М. (2014). Гендерні стереотипи як чинник особистісної ідентифікації підлітків у процесі соціалізації. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*, 16, 169–175.

Токарева, Н. (2016). Сучасні тенденції становлення статево-рольової ідентичності підлітків. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (34). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-34.%p>

Шевченко, Н. (2008). Гендерна ідентичність та гендерна соціалізація особистості підлітків. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, 2019, 2. doi:[10.32626/2227-6246.2008-2.%p](https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p)

Яковицька Л. С., Маргієв Г. Е. (2019). Структурні компоненти професійної ідентичності викладача технічного університету. *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: зб. наук. праць*. Київ: ТОВ «Альфа-ПІК», 67–72.

Coley, RL, Sims, J, Thomson, D, and Votruba-Drzal, E. (2019). The Intergenerational Transmission of Socioeconomic Inequality through School and Neighborhood Processes. *Journal of Children and Poverty*, 25(2), 79–100. doi: 10.1080/10796126.2019.1616165

Public-use data for HSLs through the second follow-up data collection can be obtained at <https://nces.ed.gov/onlinecodebook>.

Leventhal, T. & Brooks-Gunn, J. 2000. "The Neighborhoods They Live In: The Effects of Neighborhood Residence on Child and Adolescent Outcomes." *Psychological Bulletin* 126(2):309–37. doi: 10.1037/0033-2909.126.2.309

Wilkinson, L, Shifrer ,D, Pearson, J. (2021). Educational outcomes of gender-diverse youth. *A National Population-Based Study. Gend Soc.*, 35(5), 806–837. <https://doi.org/10.1177/08912432211038689>

REFERENCES

Kikinezhdi O. M. *Henderna identychnist v ontogenezi osobystosti* [Gender identity in the ontogenesis of personality]: monohrafiia. Ternopil : Navchalna knyha-Bohdan, 2011.

Kravets, V., Kikinezhdi, O., Vasylykevych, Ya. (2023). Formuvannia genderno spravedyvoho seredovyshcha u zakladakh osvity Ukrainy: yevrointehratsiyni kontekst [Formation of a gender-just environment in educational institutions of Ukraine: European integration context]. *Novyi kolehium : naukovyi informatsiyni zhurnal*, 1-2(110), 15–23. <https://doi.org/10.30837/nc.2023.1-2.15>

Kubrychenko, T. V. (2012). *Identychnist osobystosti u hendernomu vymiri* [Personal identity in the gender dimension]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia psykhologichna*, 2(2), 323–331. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2012_2\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2012_2(2)_38)

Kurdybakha, O. M. (2014). *Henderni stereotypy yak chynnyk osobystisnoi identyfikatsii pidlitkiv u protsesi sotsializatsii* [Gender stereotypes as a factor in the personal identification of adolescents in the process of socialization]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologhiia, psykhologhiia, pedahohika, menedzhment*, 16, 169–175.

Tokareva, N. (2016). *Suchasni tendentsii stanovlennia statevo-rolovoi identychnosti pidlitkiv*. [Current trends in the formation of adolescent gender-role identity]. *Zbirnyk naukovykh prats "Problemy suchasnoi psykhologii"*, (34). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-34.%p>

Shevchenko, N. (2008). *Henderna identychnist ta henderna sotsializatsiia osobystosti pidlitkiv* [Gender identity and gender socialization of adolescents]. *Zbirnyk naukovykh prats "Problemy suchasnoi psykhologii"*, 2019, 2. doi:[10.32626/2227-6246.2008-2.%p](https://doi.org/10.32626/2227-6246.2008-2.%p)

Yakovytska L. S., Marhiiev H. E. (2019). *Strukturni komponenty profesiinoi identychnosti vykladacha tekhnichnogo universytetu* [Structural components of the professional identity of a technical university teacher]. *Aviatsiina ta ekstremalna psykhologhiia u konteksti tekhnologichnykh dosiahnen: zb. nauk. prats*. Kyiv: TOV «Alfa-PIK», 67–72.

Coley, RL, Sims, J, Thomson, D, and Votruba-Drzal, E. (2019). The Intergenerational Transmission of Socioeconomic Inequality through School and Neighborhood Processes. *Journal of Children and Poverty*, 25(2), 79–100. doi: 10.1080/10796126.2019.1616165

Public-use data for HSLs through the second follow-up data collection can be obtained at <https://nces.ed.gov/onlinecodebook>.

Leventhal, T. & Brooks-Gunn, J. 2000. "The Neighborhoods They Live In: The Effects of Neighborhood Residence on Child and Adolescent Outcomes." *Psychological Bulletin* 126(2):309–37. doi: 10.1037/0033-2909.126.2.309

Wilkinson, L, Shifrer ,D, Pearson, J. (2021). Educational outcomes of gender-diverse youth. *A National Population-Based Study. Gend Soc.*, 35(5), 806–837. <https://doi.org/10.1177/08912432211038689>

L. Yakovytska, M. Didukh

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF FORMATION OF GENDER IDENTIFICATION IN LATE ADOLESCENCE AND EARLY ADULTHOOD

Abstract

The article provides a theoretical overview of modern approaches to understanding the formation of youth gender identity through the prism of the interaction of individual psychological processes and social structural factors.

***The purpose** of the article is a theoretical analysis of modern concepts of the formation of youth gender identity, taking into account the interaction of internal (psychological, personal) and external (socio-economic, educational, family) factors, as well as outlining the potential for their application in Ukrainian psychological discourse.*

***The theoretical and methodological basis** of the article is a combination of several complementary approaches. First, symbolic interactionism, which allows us to consider gender identity as the result of social interaction, verification processes and social recognition. Second, the concept of gender socialization, within which gender identity appears as a dynamic process of internalization of gender norms, roles and scenarios and their subsequent active reproduction in the social environment.*

***Results.** It has been established that access to institutionally supportive educational and social environments (schools and universities with inclusive practices, developed forms of psychological support and anti-discrimination policies) significantly expands the spectrum of socially “permissible” and psychologically acceptable forms of gender identity. The results are consistent with domestic concepts, according to which gender identity integrates the personal and social levels of self-awareness and is formed in the process of gender socialization through the appropriation and active reproduction of social experience. It is shown that during youth and early adulthood, the structural capabilities of the environment play a particularly significant role, creating conditions for reflection, authentic self-determination and social verification of gender identity.*

*The article substantiates **the conclusion** that gender identity is not exclusively an internal psychological formation, but is formed in the context of access to social resources, inclusive practices and supportive environments. The importance of early adulthood as a critical stage of revision and integration of gender representations is emphasized, and prospects for further theoretical and interdisciplinary research in the domestic scientific field are outlined.*

***Keywords:** gender identity, gender socialization, family's socioeconomic status, gender authenticity, symbolic interactionism.*